

KUHL ANDREA¹

Gyermek tanúk kihallgatása és a gyermekbarát igazságszolgáltatás

1. A gyermekek jogai és az igazságszolgáltatás büntetőigénye

A gyermekbarát igazságszolgáltatás kapcsán a gyakorlatban általános problémaként merül fel, ha a büntetőeljárás fókusza nem a gyermek legjobb érdekének biztosítása².

A törvény azonban előírja, hogy „a szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenekfelett álló érdekét veszik elsősorban figyelembe³. Ha azonban a gyermek érdeke „eltűnik”, akkor a törvényi kötelezettségeknek csak a formális teljesítésről beszélhetünk a garanciális alapelvek érvényesülése nélkül.⁴

A gyermeki jogok védelme és érvényesülése a Liszaboni Szerződés hatálybalépése óta kap egyre nagyobb hangsúlyt az Európai Unióban.⁵ Az Alapjogi Charta 24. cikke elismeri, hogy a gyermekek önállóan és függetlenül rendelkeznek jogokkal, és kiemeli – az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének alapelvét követve –, hogy a „gyerekek legfőbb érdekét” kell elsődlegesen szem előtt tartani minden a gyermekeket érintő ügy és eljárás során. A regionális európai normák mellett az ENSZ Gyermekjogi Egyez-

¹ Joghallgató, DE ÁJK.

² United Nations Convention on the Rights of the Child, UNCRC (ENSZ Gyermekjogi Egyezmény) 3. cikk, best interest of the child.

³ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről.

⁴ GYURKÓ Szilvia – NÉMETH Barbara – BALÁZS Réka: Az eljárási jogok és a gyermekbarát igazságszolgáltatás érvényesülése Magyarországon, a büntetőeljárás alá vont külföldi fiatalok esetén. Belügyi Szemle 65. évf. 5. sz., 2017, 1. o.

⁵ AJB PROJEKTFÜZETEK: Gyermekbarát igazságszolgáltatás, Gyermekjogi projekt. 2013, 13. o. http://www.gyermekbantalmazas.hu/documents/gyermekkozpontu_igazsagszolgalatas.pdf (2021. 08. 03.).

ménye az egyetlen globális gyermekjogi dokumentum, amely hatályos az unió teljes területén, azt valamennyi tagállam aláírta és ratifikálta.

Az igazságszolgáltatás a büntetőigény érvényesítése során kénytelen azzal az összetett nehézséggel szembesülni, hogy a tényfeltárás során múlt teljes egészében soha nem rekonstruálható. További nehézség az is, hogy a tényállás helyességének ellenőrzése tisztán objektív módszerekkel nem lehetséges

és az igazság megállapításában az emberi ítélőerő, a szubjektum szerepe nem helyettesíthető és még torzító hatású lehet, ami gyermekek kihallgatása esetén sokszorozódhat is.⁶

A büntetőjogi feltárásnak a múlt teljes megismerése nem célja, hiszen a lezajlott események szempontjából éppen a relevancia adja a választ arra, hogy melyek azok a tények, amelyek a büntető anyagi és eljárási szabályok szempontjából jelentősek és ekként a bizonyítás tárgyát alkotják. Időnként viszont éppen ezeknek a releváns tények igazolásának módja jelenti a legnagyobb problémát. Különösen igaz ez a gyermekbarát igazságszolgáltatás rendszerében, amelyben a nyomozó hatóságok elsődleges célja sokszor ellentétes a gyermek kíméletét előíró kihallgatással.

2. A tanúvallomás szerepe és befolyásolása

A bírósági bizonyítás során kiemelkedő szerephez jut a személyi bizonyítékok körében a tanúvallomás, mint a bizonyítási eljárás legfontosabb eszköze. A megértés határai rendkívül képlékenyek, számos érzelmi, szociális, értelmi tényező befolyásolja mind szubjektív, mind objektív síkon. A téma fontosságát adja elsősorban az is, hogy a tanúvallomás mint bizonyítási eszköz alkalmazásával annak eredményeként milyen ítéletet hoz a bíró. A jogerős bírói ítélet nem elhanyagolandó, hiszen az végrehajtható és nem mindegy, hogy mi az ítélt dolog.

A bizonyítási eljárás speciális megismerési folyamat, amelynek során a bíróság tudomást szerez azokról az adatokról, információkról, és tények tartalmáról, amelyek a hatáskörébe tartozó ügy eldöntéséhez

⁶ KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó, Budapest, 2000., 218. o.

elengedhetetlenek. A megismerés központi elemét olyan múltbéli tények vagy események képezik, amelyek minden esetben konkrét módon, azaz esetről esetre egyedi módon jelennek meg és a feltáró számára ismeretlenek. A bíróságon zajló megismerő tevékenység és így a múltfeltárás célja, hogy a jogvita elbírálására irányadó anyagi jogi szabályok alkalmazásához elengedhetetlen adatokról és tényekről szerezzen tudomást.⁷

Ennek a folyamatnak további érdekessége, hogy a bíróság a jogvita alapjául szolgáló eseményeknek nyilvánvalóan nem lehetett sem részese, sem pedig szemlélője. Ez a nagyfokú közvetettség a bizonyítási eszközök segítségével hidalható át, amelyek alkalmazásával a bíróság a múltbéli eseményekről, a bizonyítékokon, mint egy közvetítő közegen keresztül szerez tudomást. A bizonyítékok a külvilág olyan tárgyai, elemei vagy jelenségei, amelyeken a múltbéli események valamilyen változást generáltak, ezért azok magukon hordozzák annak bizonyos vonásait valamilyen formában, amelyek révén az esemény a bíróság számára közvetlenül megismerhetővé válik. E jellemzőjük alapján, a bizonyítékokon keresztül adekvát kapcsolat teremthető a jelenben folyó bírósági eljárás és a múltban lezajlott események között.⁸

A törvények a büntetőeljárás elé követelményként azt állítják, hogy a benne részt vevő személyek együttes tevékenységének eredményeként a bíróság a valós, objektív igazságot állapítsa meg arról, hogy történt-e bűncselekmény és annak ki volt az elkövetője. A megállapított igazságon múlik, hogy az ítéletben igazságos és egyben törvényes döntés születik-e, vagy sem. Ez kiemelten fontos, hiszen, ha annak – még hozzá egyben az igazságnak megfelelő – megállapítására nincs lehetőség, hogy a bűncselekményt a vádlott követte el, akkor a bíróság köteles felmentő ítéletet hozzon.⁹

Az igazságszolgáltatásban a gyermekek helyzetét általános emberi jogi rendelkezések szabályozzák és jogaik érvényesülése az egyes szakpolitikáktól függetlenül nem vizsgálható elszigetelten a bírói tényfeltárás során sem.

3. A gyermek tanúk kihallgatása

A gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények esetén a közvélemény szinte az azonnali felderítést,

az elkövetők mielőbbi szigorú büntetőjogi felelősségre vonást vár, hiszen ezen, az elfogadott erkölcsi és társadalmi normákkal összeegyeztethetetlen, kegyetlen cselekmények a felnőtt társadalom tagjait mélységesen felháborítják. A gyermekektől származó tanúvallomás rendkívüli jelentőséggel bír ezeknél a sok esetben nagy tárgyi súlyú és súlyos törvényi fenyegettségű bűncselekmények elkövetőinek felelősségre vonásában és ennek és megszerzéséhez nélkülözhetetlen a szakmai felkészültség, a kellő empátia és a bírói tapasztalat.¹⁰

Ilyen érzelmi síkon is összetett ügyekben, mint a gyermekekkel való rossz bánásmód vagy a házastársi erőszak esete, szerintem ajánlatos lenne a kihallgatások során specialistákat alkalmazni, mint a pszichológusok, vagy esetleg további speciálisan képzett személyeket. A gyakorlatban azonban ez sokszor kivitelezhetetlennek tűnik. A szükséges képzés és érzékenység megszerzése érdekében az igazságügyi hatóságok keretein belül tevékenykedő, a sérülékeny tanúkkal foglalkozó személyek számára lehetővé és kötelezővé is volna szükséges tenni véleményem szerint a rendszeres képzéseken való részvételt. Ezen személyeknek ugyanis nemcsak használniuk kell naponta ismereteiket, hanem fontos az is, hogy szabályos időközönként fejleszteni tudják e képességeiket.¹¹

A törvény előírásaiból is következik, hogy a gyermekek bírósági eljárásban, tárgyaláson történő kihallgatását lehetséges körben kerülni kell elsősorban a kíméletük miatt. Ebben az esetben a tárgyaló bíró a gyermek nyomozás során tett vallomásaira támaszkodhat, amit vagy a nyomozási bíró, vagy a nyomozó hatóság előtt tett meg. Azonban ilyenkor is ismerni kell azokat az alapvető életkori sajátosságokat és elsősorban az életkori jellemzőkből adódó lehetséges hibaforrásokat, amelyek a vallomásokban előfordulhatnak. Előfordulhat, hogy ennek ellenére mégis szükséges kihallgatni a gyermeket vagy kiskorút, azonban ilyenkor fokozottan kell ügyelni azokra a sajátosságokra, amelyeknek az ismerete a kihallgatásukhoz elengedhetetlen.¹²

Megemlítendő, hogy gyermekek esetében a kihallgatónak fokozottan nehéz a feladata abban az esetben, ha pontos és teljes tényanyag megszerzésére törekszik. Ezek a nehézségek a gyerekekre vonatkozó speciális jellemzőkből adódnak és ezeket jól kell ismernie a kérdezőnek ahhoz, hogy megbízható eredményeket tudjon elérni. A nyomozó hatóság és a bíróság minden esetben arra keresi a választ, hogy adott ügyben mi az igazság, és ez a legtöbb esetben összetett feladat. A gyermekek vallomásaival kapcsolatban is az a kérdés merül fel elsődlegesen, hogy

⁷ KÚRIA: Az ítéleti bizonyosság elméleti és gyakorlati kérdései. Büntető-Közigazgatási-Munkaügyi és Polgári Kollégiumai, Joggyakorlat-elemző Csoport, Összefoglaló vélemény, Budapest, 2017, 16. o. https://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefogl_velemeny_iteleti_bizonyosság.pdf (2021. 02.14.).

⁸ Uo. 16.

⁹ KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárásjog. Budapest, Osiris Kiadó, 2008. 22. o.

¹⁰ KULCSÁR Mónika: A gyermek tanúkenti kihallgatásának specifikumai. Büntetőjogi Szemle 2017/2. 87. o.

¹¹ EURÓPA TANÁCS MINISZTERI BIZOTTSÁG: R (97) 13. számú Ajánlás a tanúk megfélemlítése és a védelemhez való jogról.

¹² ELEK Balázs: A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban. TKK, Debrecen, 2008, 75. o.

igaz-e, amit a gyermek állít. A pszichológus szakértő a gyermek esetében azt vizsgálja, hogy a tanú élmény- és életszerűen adja-e elő a történetét, érzékelhető-e külső személy általi befolyásolás, illetve, hogy mennyiben tapasztalható a valóság és képzelet keveredése az elmondottakban, amely ellehetetleníti az egzakt szakértői vélemény kialakítását.¹³

A kapott információ pontossága más és más egy kora gyermekkorban, kisiskoláskorban, iskoláskorban és serdülőkorban lévő gyermeknél. A különböző fejlődési szakaszokkal szükséges tisztában lenni ahhoz, hogy a kikérdező meg tudja ítélni, hogy bizonyos korú gyermek megértette-e a kérdéseket, és mennyire sikeresen tudja közvetíteni az érzéseit és a gondolatait.¹⁴

Az életkort és az érettséget azonban együttesen kell figyelembe venni, a gyermekek véleményének kizárólag az életkori kritérium alapján irrelevánsként történő kizárásának elkerülése végett. Az érettség itt a gyermek azon képessége, hogy fel tudja mérni a véleményét kifejező ügy következményeit és tudnia kell mérlegelni a szóban forgó érdekeket. Vizsgálendő a gyermek alkalmassága, illetve annak mértéke a szükséges értékelés elvégzéséhez, valamint a döntésének az észszerűsége és az annak megfelelő vélemény kifejezési képessége. Vagyis figyelembe szükséges venni a meghallgatás sajátos kontextusát, és a gyermeknek tisztességes esélyt kell kapnia arra, hogy a szükséges értékelést gondosan és megfelelően elvégezhesse. Ehhez szükség van – többek között – a megfelelő segítségre és tájékoztatásra, valamint arra, hogy a meghallgatásra olyan környezetben kerüljön sor, amely lehetővé teszi a gyermek számára, hogy megfelelő módon fejthesse ki a véleményét.¹⁵

4. A teljes információszerzés lehetőségei és határai a gyermekek kihallgatása során

Az egyik legveszélyesebb hiba és sajnos előforduló hiba a kihallgatást végző előítélete vagy elfogultsága az adott történettel kapcsolatban, pl., ha meg van győződve róla, hogy szexuális bántalmazás történt és mindenképpen e hipotézis megerősítésére próbál bizonyítékot szerezni. Hiba az is, ha a kihallgató ugyanazt a kérdést teszi fel többször, azt eredményezve, hogy

a gyermek úgy érzi, azért kérdezik tőle még egyszer ugyanazt, mert hibásan válaszolt és az eredeti válaszát ennek hatására megváltoztathatja.¹⁶

Olyan eset is előfordul, hogy a bíróság által kirendelt pszichológus szakértő valószínűsíti azt, hogy bűncselekmény csak a gyermek képzeletében történt meg, vagy éppen más személy ráhatása, befolyásolása áll a háttérben, de előfordulhat az apa vagy a nevelőapa iránti bosszú feltételezése is a gyermek által elmondottakat jelentősen torzítva, vagy éppen hanyagolva.¹⁷

A gyermekek kihallgatásának további kiemelendő sajátossága a kihallgatónak való megfelelési vágy veszélye, amely esetükben sokkal nagyobb, mint ahogyan az a felnőtteknél fennáll. Jobban megbíznak kihallgatójukban, igyekeznek megfelelni a kimondott, de még a ki nem mondott igényeinek is gyakran a valóságtól eltérő vagy túlzó, kitalált válaszokat adva. A szakirodalom szerint ez akkor kerülhető el a legjobban, ha a kihallgató biztosítja a gyermek részére az összefüggő előadást ezáltal csökkentve a szuggesztív veszélyét.¹⁸

Elképzelhető olyan eset is, hogy a gondozó, természetesen csak a gyermeknek „jót akarva” begyakoroltatja vele, az alkalmazandó szófordulatokat a nyomozási bíró előtti kihallgatásához. Ez véleményem szerint sem jó. A gyermeket különösen befolyásolhatják szülei, a hozzá közel álló felnőttek, játszótársaik. Kiemelendő az a tény is, hogy a gyermek a felnőttnek kétely nélkül hisz és kritika nélkül fogadja el a tőlük hallottakat.¹⁹

A gyermekek tanúvallomásai során a befolyásolás elkerülése végett érdemes elősegíteni a szabad elbeszélést az úgynevezett „léptető” technikával, ami azt jelenti, hogy a konkrét esemény behatárolása után a gyermeket arra kéri, hogy kezdje mondani, hogy „Mi történt?”, a tovább folytatást pedig tovább gördítik az „És aztán mi történt?” kérdéssel, amely illeszkedik a gyermek lineáris gondolkodási menetébe anélkül, hogy kizökkentené abból, lehetővé téve minél több szabadon elmondott információ begyűjtését.²⁰

Elődleges szabály, hogy tilos feltenni befolyásoló, rávezető, szuggesztív kérdéseket a kihallgatás során. A hanglejtés megváltoztatása, bizonyos szavak hangsúlyozása vagy az alkalmazott gesztikulálás, arcsmika a kérdések tartalma mellett szintén befolyásolhatja a tanút.²¹

Általánosságban elmondható, hogy legfőképpen a gyermekeknél a legpontosabb, de a leginkább hiányos vallomást a szabad visszaemlékezés generálja.

¹⁶ KULCSÁR-PÁSZTOR: A gyermek-tanúvallomások... i. m. 82–92. o.

¹⁷ ELEK Balázs: A gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények büntetőjogi megítélésének egyes gyakorlati kérdései, *Börtönügyi Szemle*, 22. évf. 4. sz., 2003, 19. o.

¹⁸ TREMMEL Flórián – FENYVESI Csaba – HERKE Csongor: *Kriminálisztika, Dialóg Campus Budapest*, 2005, 376. o.

¹⁹ ELEK: A vallomás befolyásolása... i. m. 75–80. o.

²⁰ KULCSÁR-PÁSZTOR: A gyermek tanúvallomások... i. m. 82–98.

²¹ Uo. 90.

¹³ KULCSÁR Gabriella – PÁSZTOR Attila: A gyermek tanúvallomások információtartalmának torzulási lehetőségei. *Rendészeti Szemle*, 2007/5., 82–83. o.

¹⁴ ELEK: A vallomás befolyásolása i. m. 75–80. o.

¹⁵ SAYWITZ Karen: Improving Children's Testimony; The Question, the Answer and the Environment in ZARAGOZA Maria: Memory and Testimony in the Child Witness, 1995, 131–135. o. <https://www.utrechtlawreview.org/articles/abstract/10.18352/ulr.172/> (2021.09.12.)

Egy irányított elbeszélés ezzel ellentétben kevésbé pontos, de az előbbinél sokkal teljesebb. A legteljesebb eredményt a speciálisan összeállított kiválasztós kérdéssorok adják, de ezek egyben a legpontosabban is. Gyermek kihallgatása esetében jelentős szerepet kap a teljes és pontos információszerezésben a megfelelő interjú típus kiválasztása, hiszen a klinikai pszichológia más interjú típusokat is ismer a kognitív interjú mellett. A szabad visszaemlékezés és elbeszélés technikáját együttesen szükséges alkalmazni speciális kérdésekkel kiegészítve a teljesség és pontosság növelése érdekében.²²

A tudás bizonytalansága, hiánya és kielégítésének vágya hozza létre a kérdő mondatot, mint a beszélő akarati és értelmi tevékenységének kifejező eszközét, amely az emberi kommunikáció és így a kihallgatási és egyéb interjú technikák központi elemét képezi a valóság feltárása során.²³

Úgy gondolom, hogy a gyermekek kihallgatása során szintén teljesebb információszerezéshez vezet az, ha a gyermek le is rajzolja az általa átélt eseményeket a fentebb vázolt életkori és értelmi sajátosságok figyelembevételével és a megfelelő kérdezési technikák alkalmazása mellett.

A tanúvallomás hitelt érdemlő megszerzése szempontjából jelentős a gyermek nyelvi vagy verbális fejlettsége is. A verbális kifejezés képessége változó az életkor, az értelmi és az érzelmi fejlettség, a származás függvényében is. Célszerű lehet bizonyos tárgyak igénybevétele a kihallgatás során, pl. a szexuális bántalmazás gyanúja esetén anatómiai babák, bábuk alkalmazása, amelyek segítségével a gyermek nonverbálisan fejezheti ki a vele történeteket, amennyiben a verbális kifejezőképessége valamilyen oknál fogva vélhetően csökkent.

5. A gyermekek életkori alapú tanúzási képessége

A gyermekek tanúzási képességeivel kapcsolatban szkeptikus szakemberek attitűdjeit vizsgáló korábbi kutatások nagy része figyelmen kívül hagyta a gyermekek igazságügyi kihallgatások közben megnyilvánuló érzelmi viselkedésének fontosságát, valamint ezeknek a jogi döntésekre gyakorolt hatását. Mégis okkal feltételezhető, hogy ezek a megnyilvánulások jelentős szerepet játszhatnak. Kaufmann és munkatársai (2003) például azt találták, hogy amikor a nemi erőszak áldozataként leírt nők nem mutatnak érzelmességet a vallomásaikban, akkor a hitelességük szenved csorbát. Ugyanez a tendencia érvényes a gyerme-

kek állítólagos szexuális zaklatásának áldozataira is (Goodman et al., 1992). Mindazonáltal úgy tűnik, hogy a sztereotip áldozati viselkedés (pl. sírás és zaklatottság a feltárás során) nem szabályszerű, amikor a gyermekeket bántalmazási vizsgálatok során hallgatják ki; a legtöbb gyermeket nyugodtnak vagy semlegesnek minősítik ilyen helyzetekben (Wood et al., 1996). Az is előfordulhat, hogy a gyermek tanúkkal szemben szkeptikusabb szakemberek több sztereotip viselkedést (pl. intenzívebb érzelmi reakciókat) várnak el a gyermekektől ahhoz, hogy elhiggyék a traumatikus tapasztalatokról szóló közlését.²⁴

Egyes kutatások szerint a magasabb intelligenciaszintű gyermekek jobb felidézők. Az extrovertált gyermekek pedig általában könnyebben alkalmazkodnak a kihallgatás légköréhez és fesztelenebbül tudnak viselkedni, emiatt több információval is szolgálnak a szorongó, visszahúzódozó társaikhoz képest. Ha a gyermeket visszahelyezzük az eredeti esemény közegébe, vagy abba a szituációba, amelyben az játszódott, az elősegíti a gyermek pontosabb visszaemlékezését, habár ennek hatása a gyermek fejlődésére károsan is hathat. Bizonyos kiskorúak sérelmére elkövetett abúzusok esetében számos sértettből, a későbbiekben elkövető is válhat, és a történetek újbóli és újbóli felidézésének a pszichés trauma mindenképpen velejárója.

Már két éves gyerekek is képesek viszonylag hosszú időn keresztül visszaemlékezni a megtörtént eseményekre. Három éves kor után a gyerekeknek már megvan a képességük, hogy hozzávetőlegesen pontos és teljes tanúvallomást tegyenek, amennyiben nem próbálják befolyásolni őket a félrevezető információkkal, esetleg szuggesztív kérdésekkel a meghallgatásuk előtt vagy annak során.²⁵

A 6 és 10 év közötti gyermek éles megfigyelőképességgel rendelkezik már a részjelenségeket illetően is és pontosan megtartja megfigyeléseit az emlékezetében azonban nem képes felismerni és kifejezni a jelenségek összefüggéseit, őket ezekre vonatkozóan érdemes kikérdeznie a kihallgatónak. Az ilyen életkorú gyermekek kiváló tanúk lehetnek, mert kevésbé hatnak náluk a szubjektív tényezők és ellenállóbbak is a befolyásolással szemben. Azonban erőteljes befolyásolás hatására bármelyik gyereket – de akár felnőttet is – rá lehet venni, hogy ne az igazságnak megfelelő vallomást tegyen.²⁶

A 10 és 14 év közötti gyermek már a jelenségek összefüggéseinek kifejezésére törekszik, a befolyásolásnak ösztönösen ellenáll. Ideális tanú lehet az ilyen korú értelmes és jó kifejezőképességgel rendelkező gyermek. Azonban fontos tudni, hogy ez a kor-

²⁴ MELINDER Annika – GOODMAN Gail S. – EILERTSEN Dag Erik – MANGUSSEN Svein: Beliefs about child witness a survey of professionals. Psychology, Crime & Law, December 2004, Vol. 10 (4), 350. o. https://www.researchgate.net/publication/247500370_Beliefs_about_child_witnesses_A_survey_of_professionals (2021. 09. 21.).

²⁵ IBOLYA Tibor: Kihallgatási taktika a nyomozásban, <http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/3.pdf/> (2020. 10. 17.).

²⁶ KULCSÁR-PÁSZTOR: A gyermek tanúvallomások...i. m. 97. o.

²² Uo.

²³ ELEK Balázs: A befolyásoló kérdésfeltevés a büntetőeljárásban. Tanulmányok Dr. H.C. Horváth Tibor Professor Emeritus 60. születésnapja tiszteletére. Miskolc, 2007, 255–280. o.

osztály még hajlamos arra, hogy irreális elképzeléseket vegyítsen az észlelt valóságbelembe, és előfordul, nem képes a valóságos és a képzeltek elemek szétválasztására.²⁷

A tanúk kihallgatása képességeket és érzékenységet igényel az igazságszolgáltatáson belül dolgozóktól. Bizonyos tanúk, különösen a gyermek tanúk esetén az érzelmi reakcióik kezelése speciális kommunikációs technikákat igényel.²⁸

A bíró szófordulataiból, egész viselkedéséből, higgadságnak, pártatlanságnak kell tükröződnie, hogy abból véletlenül se tűnjön ki az ügy végeredménye. Ha ugyanis a gyermek meghallgatásakor azzal túlzottan együtt érző hangon beszél, az már a bírói objektivitásában és az igazságosságában ingathatja meg a bizalmat.²⁹

6. Konklúzió

Összességében elmondható, hogy a gyermekek szakzerű és eredményes kihallgatásához még inkább minden kétséget kizáró a pszichológia tudományának alapvető és nélkülözhetetlen ismerete. A kihallgatást végzőnek ismernie szükséges a tanú tudomásszerzésével, majd a megszerzett ismeret megőrzésével és annak közlésével kapcsolatos törvényszerűségeket és a tanú vallomásának kialakulását, illetve kialakítását befolyásoló tényezőket is. A jogalkotók és jogalkalmazók együttes felelőssége, hogy a gyermekeket megóvják a büntetőeljárásból járó negatív hatásoktól, ami leginkább egy XXI. századi modern, a gyermekek mindenekfelett álló érdekét szem előtt tartó jogi szabályozással és nem utolsósorban azt helyesen alkalmazni tudó szakemberekkel biztosítható.³⁰

A legideálisabb esetben a gyerekek messze elkerülnek bármilyen negatív hatású eljárást. Világszerte és Magyarországon is több ezer gyerek kerül kapcsolatba valamilyen módon a hatóságokkal: esetlegesen elkövetőként, bűncselekmény áldozataként vagy tanújaként, vagy kísérelés nélküli kiskorúként hazánkba érkezve.³¹

A gyermekeknek joguk van az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréshez, a bírósági eljárásban való részvételhez, véleményük és tanúvallomásuk meghallgatásához és figyelembevételéhez, valamint ahhoz, hogy a bírósági eljárás során a lehető legnagyobb gondossággal bánjanak velük. Számos kutatás mutatott rá arra, hogy a bírósági eljárásban való rész-

vétel traumatikus lehet a gyermek számára, és másodlagos viktimizáció forrása lehet. Ezért szükséges a gyermekek fejlődési igényeihez igazodó, sajátos megközelítést és a gyermekek kikérdezésének eltérő módját kialakítani. A gyermekek és a serdülők a felnőttek működésében (kognitív, intellektuális, érzelmi) különböznek a felnőttektől. Ezért a gyermekekkel (áldozatokkal vagy tanúkkal) foglalkozó szakemberek számára alapvető fontosságú, hogy tisztában legyenek az egyes fejlődési szakaszok sajátosságaival és megértsék azokat.³²

A kutatásban, a szakpolitikák alkotásában és a gyakorlatban a gyermekekkel és fiatalokkal való munka egyik kihívása – beleértve a gyermekek bevonásának és aktívabb részvételének fokozását célzó PR-tanulmányokat is – a gyermekek részvételi jogainak összeegyeztethetősége a „kiszolgáltatott” státuszukkal. A kutatásirányítási és etikai protokollok minden 18 év alatti gyermeket és fiatal „kiszolgáltatottként” határoznak meg vagy minősítenek, és a kutatóknak (valamint a szakpolitikai döntéshozóknak és a gyakorlati szakembereknek is) mindig e keretek között kell dolgozniuk annak érdekében, hogy megóvják és megvédjék a gyermekeket a részvételükkel járó potenciális kockázatoktól. Ez mindig is kihívást jelentett. E kihívás ellenére döntő fontosságú, hogy a gyermekeket és fiatalokat továbbra is bevonják az életükkel kapcsolatos kutatásokba – a szakpolitikákba és a döntéshozatalba –, mégpedig olyan módon, amely figyelembe veszi és kielégíti kifejezett kívánságaikat és szükségleteiket, és amely tiszteletben tartja és erősíti a részvételhez való jogukat.³³ Ebből is látható, hogy a gyermekek jogainak érvényesülése horizontális jellegű követelmény.

A büntető eljárásjog számára azonban az egyik legfontosabb és talán legnehezebben megoldható feladat, hogy miként oldják fel a tanúk védelme és az igazság keresése közötti húzóerő feszültséget, gyermek tanúk esetén.³⁴

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 1989-es elfogadása óta nemzetközi szinten a részvételhez való jogot a gyermekek jogállásának egyik általános alapelveként ismerik el. Ez új megvilágításba helyezi gyermek áldozat és gyermek tanú védelme, valamint a büntetőeljárás tisztességessége között húzóerőt.³⁵

²⁷ CSEHNÉ DR. VARGA Gabriella: A tanú kihallgatásának taktikája a nyomozásban. *Ügyészségi Értesítő* 1977. évf. 4. sz., 10. o.

²⁸ EURÓPA TANÁCS MINISZTERI BIZOTTSÁG, R (97) 13. számú Ajánlás a tanúk megfélemlítése és a védelemhez való jogról.

²⁹ ELEK: A gyermekek sérelmére elkövetett... i. m. 23. o.

³⁰ KULCSÁR-PÁSZTOR: A gyermek tanúvallomások... i. m. 91. o.

³¹ LUX Ágnes: Előszó, *Gyermekjogi projekt, Gyermekbarát igazságszolgáltatás*. 2013, 5. o. http://www.gyermekbantalmazas.hu/documents/gyermekkozpontu_igazsagszolgáltatatas.pdf (2021. 08. 03.).

³² IVANA MILOSAVLJEVIĆ-ĐUKIĆ – BOJANA TANKOSIĆ: Psychological Aspects of Child Development of Importance for Judicial Proceedings. 40. o. https://www.researchgate.net/publication/326349902_Psychological_aspects_of_child_development_of_importance_for_judicial_proceedings/download (2021. 09. 21.).

³³ ALDRIDGE JO: Introduction to the Issue Promoting Children's Participation in Research, Policy and Practice. *Social Inclusion* 2017, Volume 5, Issue 3, 91.o. <https://www.cogitatiopress.com/socialinclusion/article/view/1157> (2021. 09. 21.).

³⁴ NAGY Alexandra: Gyermek tanú a büntetőeljárásban. *Diáktudomány, A Miskolci Egyetem Tudományos diákköri munkáiból VIII. kötet, Miskolc, 2015, 186. o.*

³⁵ BEIJER Annemarieke – LIEFAARD Ton, A Bermuda Triangle? Balancing Protection, Participation and Proof in Criminal Proceedings affecting Child Victims and Witnesses. *Utrecht Law Review*, Volume 7, Issue 3, 2011, 71. o.

A büntetőeljárásban való részvételi jogok terjedelmének és jelentésének értelmezéséhez az Európa Tanács szintjén az Emberi Jogok Európai Egyezményének (EJEE) 6. cikke és az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlata ad megoldást.³⁶

A gyermek tanúk igazságszolgáltatásban való megjelenésével a részvételhez és a tisztességes eljárás-hoz való jog, illetve a különleges bánásmód és az igazság hatékony feltárásának gyakran egymásnak feszülő, de egyidejű érvényesülésének követelménye miatt érdemes lehet vizsgálni az EU-szabályozás terjedelmét, a tagállami hatásköröket, azok megosztottságát, a gyermekek hatékonyabb részvételére vonatkozó további eljárási és technikai, képzési és személyzeti lehetőségeket, a gyermekek képviselőit érintő szabályokat az egyedi értékelésen túl a gyermekek mindenekfelett álló érdekének talán egy letisztultabb definíciója mellett.

A gyermekbarát eljárás fogalma túlmutat az adott hatóság vagy intézmény jogszabályokban előírt kötelezettségeinek teljesítésén a gyermekkorú ügyféllel végzett munkája során. Több annál is, mint pusztán biztosítani a gyermek számára az előírt jogainak érvényesülését. Gyermekbarát módon eljárni azt jelenti, hogy az intézményekre háruló kötelezettségeket és a gyermekek jogait a gyermek életkorának, fizikai, mentális, és lelki állapotának megfelelő módon érvényesítik az eljáró szervek, hatóságok a mindennapi munkájuk során. A gyermekbarát eljárás azoknak a jogoknak, eljárási módszereknek, protokollnak az összességét jelenti, amelyek révén a gyermek egy eljárás nem traumatizáló, hanem jogait és szükségleteit a gyermek érdekeinek megfelelően érvényesítő. A gyermekbarát működés követelménye nemcsak az igazságszolgáltatás polgári, büntető- és peren kívüli eljárási rendszerében szükséges, hogy érvényesüljön, hanem minden olyan eljárásban, amelyben – eljárási pozíciójától függetlenül – a gyermek szerepel.³⁷

A tanúk biztonságát szolgáló feltételekre és a meghallgatásukra alkalmas helyiségek biztosítására természetesen szükség van és ez azonban már egy másik megoldásra váró kérdéshez, a tanúgondozáshoz vezet. A tárgyi feltételek biztosítása azonban önmagában mit sem ér, ha a gyermekkorúak meghallgatását nem kellő szakértelemmel, empátiával rendelkező személyek végzik. A gyermek tisztelete különösen akkor, amikor bűncselekmény áldozata, előírja, hogy érezzük vele azt, hogy a vallomása fon-

tos a bíróság számára. Sokszor a gyermek büntudatának oldása is feladat, mert gyakran magukat tartják felelősnek a sérelmükre elkövetett bűncselekmény miatt. Ezért a gyermekbarát igazságszolgáltatás során fontos őket arról is meggyőzni, hogy annak és az abban eljáró személyeknek a dolga őt megvédeni, és így bízson abban, hogy a hatóság az ő érdekében jár el és folytatja le az eljárást.³⁸ Fontos, hogy az eljárás során a gyermek igazságszolgáltatásba vetett hite alakuljon ki és ne annak ellenkezője.

A büntetés helyett a pozitív fejlődés elősegítése, a rehabilitáció és a reintegráció a fiatalkorúak igazságszolgáltatásának célja. A Gyermekjogi Egyezmény 40. cikke speciális jogszabályokat, eljárárendet, hatóságokat és intézményeket javasol minden 18 év alatti, a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában részt vevő gyermek számára. A gyermekek súlyos bűnelkövetésének gyökere a felnőttek általi erőszakban és elhanyagolásban keresendő, ezt pedig gyakran súlyosbítja, ha az állam nem támogatja a szülőket gyermekük nevelésében és a jog bázisán nyugvó oktatási rendszer kiépítésében. Érdekes, hogy minél szélsőségesebb egy gyermek elkövető, annál biztosabbak lehetünk abban, hogy annak eredete a felnőttbántalmazás.³⁹ Éppen emiatt és ennek analógiájára az igazságszolgáltatás „minősége” és az eljárás gyermekbarát jellegének szakszerűsége alapozza meg az igazságszolgáltatással kapcsolatba kerülő gyermeknek a társadalomba vetett hitét, az eljáró hatóságok iránti bizalmát és segíti elő a jogrend fenntartását felelős polgárként a felnőttkorban.

Társadalmi szempontból és az egyén szintjén is kiemelt érdek, mindannyiunk érdeke, hogy az eljárás során a gyermekeket ne tegyük bűnözőkké, ehhez a gyermekek jogait is érvényesítő büntetőeljárás, a gyermekbarát igazságszolgáltatás rendszere a gyermek mindenekfelett álló érdekét szem előtt tartva járul hozzá.⁴⁰

[https://www.utrechtlawreview.org/articles/abstract/10.18352/ulr.172/\(2021.09.12\).](https://www.utrechtlawreview.org/articles/abstract/10.18352/ulr.172/(2021.09.12).)

³⁶ DE BONDY Wendy – LAUWEREYS Heleen: Children's rights and child participation in criminal proceedings, The governance of criminal justice in the European Union : transnationalism, localism and public participation in an evolving constitutional order, 2020, 242. o. http://www.era-comm.eu/applying-procedural-rights-in-the-EU/pdf/De_Bondt_Lauwereys_child_participation.pdf (2021. 09. 20.).

³⁷ HAMMARBERG Thomas: A gyermekközpontrú igazságszolgáltatásról – A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának emberi jogi alapokra kell épülnie. Gyermekbarát igazságszolgáltatás, 2013, 97. o. http://www.gyermekbantalmas.hu/documents/gyermekkozpontos_igazsagszolgalatas.pdf (2021. 08. 03.).

³⁸ FRECH Ágnes: Az Országos Bírósági Hivatal Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Munkacsoportjának tevékenysége – kérdések és új irányok. Gyermekjogi projekt, Gyermekbarát igazságszolgáltatás, 2013, 257. o. http://www.gyermekbantalmas.hu/documents/gyermekkozpontos_igazsagszolgalatas.pdf (2021. 08. 03.).

³⁹ YATES Veronica: Ne tegyék a gyermekeket bűnözővé! A Nemzetközi Gyermekjogi Hálózat, a CRIN (Children's Rights International Network) tevékenysége. Gyermekjogi projekt, Gyermekbarát igazságszolgáltatás, 2013, 258. o. http://www.gyermekbantalmas.hu/documents/gyermekkozpontos_igazsagszolgalatas.pdf (2021. 08. 03.).

⁴⁰ Uo. 261.